

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHISINING PEDAGOGIK MAHORATINI
SHAKLLANTIRISH****G.F. Mirzakbarova****Qo'qon universiteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi****4-kurs talabasi,****K.O. Matnazarova****Qo'qon universiteti "Ta'lim" kafedrasi****v.b dosenti p.f.f.d (PhD)**

Annotatsiya: Ushbu maqolada bo'lajak zamonaviy o'qituvchining o'zi-o'zini rivojlantirishda pedagogik mahoratining ahamiyati va uning jamiyatda tutgan o'rni, bo'lajak pedagoglarga kasb malakalari va mohirligini egallash, shaxsiy mahoratni shakllantirish, ijodkorligini tarbiyalash, pedagogik texnika, pedagogik hamkorlik, pedagogik madaniyat, pedagogik nazokat va pedagogik qobiliyatni egallash haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Pedagogik mahorat, boshlang'ich sinf, metod, pedagogik qobiliyat, mahorat, usul, ta'lim, tarbiya, pedagogik texnika, pedagogik madaniyat.

Fan va madaniyat rivojlanishi ta'lim-tarbiya ishlarining qay yo'sinda olib borilishidan kelib chiqadi. Bu falsafiy aqida davlat ahamiyatiga ega bo'lgan ijtimoiy qonuniyat hisoblanadi. O'zbekiston mustaqillikka erishgandan keyin ta'lim-tarbiya sohasida, milliy axloq-odobni qayta tiklash borasida, milliy urf-odatlar, turli-tuman an'analarni joyiga qo'yish, milliy qadriyatlarni yanada rivojlantirish xususida juda keskin va buyuk burilishlar bo'lgani barchaga ayondir. Davlatning buyuk kelajagi - yoshlarni chuqur bilimli va pokiza axloq-odob, qalb egasi qilib tarbiyalash lozimligini yoddan chiqarmaslik lozim. Bu katta muammoda mahoratli, bilimli pedagoglarni o'rni muhim. Zamonaviy ilm-fan texnika va texnologiyalarning shiddat bilan rivojlanishi ta'lim tizimiga va unda faoliyat olib borayotgan o'qituvchilarga ko'plab imkoniyatlar yaratib berilmoqda. Shunday ekan bugungi kunda kasblar ichida o'qituvchilik kasbi muhim ijtimoiy ahamiyat kasb etadi. O'qituvchi yosh qalblar kamolotining me'moridir. Har bir fan mustaqil o'quv maqsadi, mazmuni va o'zining o'rganish mavzusi (predmeti) va metodiga ega. Shunga asosan, «Pedagogik mahorat» fani, o'qituvchi – tarbiyachining kasbiy faoliyati, mohirligini o'rganuvchi va uni takomillashtirish to'g'risida ma'lumotlar beruvchi fan hisoblanadi. Pedagogik mahoratning mazmun, mohiyati shu kasbning malakalarini shakllantirish va rivojlantirishning yo'llari, vositalari, shakllarini tashkil etadi.

Pedagogik mahoratning umumiy asoslarini yoritishda eng muhim tayanch tushuncha **"mahorat"** atamasi sanaladi.

Mahorat – bu yuqori va doimo yuksalib boruvchi tarbiya va o'qitish san'atidan iborat.

O'qituvchidan jamiyat talab etadigan asosiy ijtimoiy vazifalar va ma'suliyat shaxs kamoloti, uning muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvi bilan bog'liq.

O'qituvchilarga qarata ta'lim-tarbiya ishlarini ijtimoiy hayot, jahon miqyosida sodir bo'layotgan voqealar bilan bog'liq holda olib borishni talab etadi.

O'z kasbining ahamiyati, ma'suliyatini anglab etgan, his qilgan o'qituvchining boshqa o'qituvchilardan farqi ma'suliyatni his qilishida ko'rinadi. Ish intizomiga rioya qilishi, o'z ustida ishlashi, o'ziga nisbatan talabchanligi bilan, talabalarga individual yondashadi, o'z malakasini muntazam ravishda oshirib boradi.

Sharq mutafakkirlari o'qituvchi o'zi o'qib tursagina - o'qituvchi bo'la oladi, agar o'qishni to'xtatib qo'yar ekan, unda o'qituvchilik ham o'ladi, deb haqqoniy aytganlar.

O'qituvchilik kasbi ulug' va sharafli, murakkab, o'z o'rnida mas'uliyatli kasblardan biridir. Dunyodagi barcha insonlarni komil bo'lib etilishiga o'qituvchi sababchi bo'ladi. Barcha joylardagi hamma kasb-hunar, ilmi, olimu-fuzalolar o'qituvchining mehnati samarasidir. O'qituvchi mehnatini biror narsa bilan taqqoslab bo'lmaydi. O'qituvchilik kasbini egallashga intilayotgan har bir inson

o'zida avvalo iroda, sabr-matонат, pedagogik mahoratni, o'qituvchilik ixtisosligiga xos bilim, malaka, ko'nikmalarni egallashi lozimdir.

Mahoratli o'qituvchi quyidagi bilim, ko'nikma, malakalarni egallagan bo'lishi zarur.

1. O'qituvchi dunyoqarashi keng, hamma voqea, hodisa ustida erkin fikr yurita olishi zarurdir.

2. Mustaqil O'zbekistonimiz o'qituvchisi birinchi galda o'zi o'qitadigan fanni chuqur egallagan bo'lgandagina o'quvchilarda umumiy va kasbiy ta'lim sifatini oshira oladi va ularda fan - texnika hamda amaliy faoliyatga qiziqish va istak hosil qila oladi.

3. O'qituvchi hozirgi zamon fan-texnika talabiga muvofiq yaxshi dars berishi va uning har minutidan unumli foydalanishi zarur.

4. O'qituvchi yaxshi o'qituvchi bo'lishi uchun pedagogika, psixologiyaga qo'shib, o'z fanining metodikasini yaxshi bilmog'i lozim.

5. O'qituvchining umumiy madaniyati yuqori bo'lishi bilan birga bu kasb adabiyot va san'at sohasidagi bilimlarga ega bo'lishni talab qiladi.

6. O'qituvchi pedagogik odobiga rioya qilishi kerak. Pedagogik odobi o'qituvchilik kasbiga xos fazilatlardan bo'lib, u o'qituvchining bolalar bilan ishlashi jarayonida uning tajribasi mahorati oshadi.

7. O'qituvchi pedagogik mahoratiga va har tomonlama bilimga ega bo'lishi kerak, chunki unga o'quvchilar har sohada murojaat qilishlari mumkin.

Pedagogik faoliyatning samarali bo'lishi uchun o'qituvchida qobiliyatning quyidagi turlari mavjud bo'lishi lozim:

1. Bilish qobiliyati;
2. Tushuntira olish qobiliyati;
3. Kuzatuvchanlik qobiliyati;
4. Nutq madaniyati – nutq yordamida;
5. Tashkilotchilik qobiliyati;
6. Obro' orttira olish qobiliyati;
7. To'g'ri muomala qila olish qobiliyati;
8. Kelajakni ko'ra bilish qobiliyati;
9. Diqqatni taqsimlab olish qobiliyati;

Pedagogik qobiliyatlar – faqat pedagogik faoliyat samarali bo'lishining shartigina emas, balki ko'p jihatdan o'qituvchining muvaffaqiyatli ishlashining natijasi hamdir. Shu munosabat bilan o'qituvchining o'zida pedagogik qobiliyatlarning aniq maqsadni ko'zlab tarkib topishi va rivojlanishi katta ahamiyatga ega.

Hozirgi zamon o'qituvchisi xalqimizning tarixini, yuksak ma'naviyatini, madanitini, urf-odatlarini chuqur bilishi va ota-onalar jamoatchiligi ichida, sinfda uning otashin targ'ibotchisi bo'lishi kerak. Shu bilan bir qatorda bolalarni milliy qadriyatlarimiz asosida tarbiyalashi, nutqi ravon tili boy bo'lishi, ifoda usuli va tasvir vositalarining adabiy til uslubi va meyorini to'la egallagan bo'lishi zarur.

O'qituvchilik kasbiga xos bo'lgan bunday fazilatlarni undagi pedagogik odob shakllantiradi. Pedagogik odob bu o'qituvchining yuksak kasbiy fazilatidir. U o'qituvchiga sabotli bo'lish, o'z hissiyatini idora qila olish, bolalarga pedagogik ta'sir o'tkazish vosita va meyorini belgilash, aniqlashda yordam beradigan fazilat hisoblanadi.

Pedagogik jarayonda o'qituvchi axloqiy munosabatlarning sub'ekti hisoblanadi. U pedagogik jarayonning asosiy kishisi sifatida o'quvchilar, kasbdoshlar, ota-onalar bilan muomalada bo'ladi. Pedagogik muomala odobi, pedagoglarining eng muhim jihatlaridan biridir. O'quvchilar, kasbdoshlari, ota-onalar, pedagoglar jamoasi va jamoat tashkilotlarining vakillari o'qituvchi uchun pedagogik muomala-munosabatlarning ob'ekti hisoblanadi. Ular bilan bo'ladigan aloqalar yosh avlodga ta'lim-tarbiya berish vazifalarini bajarish jarayonida sodir bo'ladi. Bu muomala jarayonida

ishtirok etadigan kishilar bir-birlariga nisbatan xayrixoh, ijobiy hissiyotda bo'lishlari, bir-birlarining fazilatlarini o'zaro baholashlari, qadrlashlarini nazarda tutadi.

O'quvchilar bilan muomala qilish pedagogning o'z tarbiyalanuvchilari bilan muloqot olib borish mahoratini taqozo etadi.

Muloqot - yunoncha so'zdan olingan bo'lib, so'zlashuv, suxbatlashuv, shaxslararo suhbat va fikr almashinuv degan ma'nolarni anglatadi. Haqiqiy pedagog faqat bilimga emas, so'zlashish madaniyatiga ham ega bo'lishi kerak. Maktabda, umuman o'qish jarayonida 2 ta asosiy shaxs - o'qituvchi va o'quvchi bo'ladi. Bu ikkala shaxsning dars jarayonida, sinfdan tashqari ish olib borish jarayonida ularning bir-biri bilan to'g'ri munosabatda bo'lish, o'quvchi shaxsi shakllanishida ta'limimiy-tarbiyaviy jarayon yaxshi ta'sir ko'rsatadi.

Demak, o'qituvchining muomala odobi - u aloqa qiladigan odamlar, muassasalar bilan o'z kasbiy vazifasini bajarayotganda sodir bo'ladigan axloqiy munosabatlar majmuidir. Bu yondoshuv asosida pedagogik muomala odobini shartli ravishda quyidagi guruhlariga ajratish mumkin:

- ❖ o'qituvchi bilan o'quvchilar o'rtasidagi muomala;
- ❖ o'qituvchi bilan pedagogik jamoa o'rtasidagi muomala;
- ❖ o'qituvchi bilan ota-onalar o'rtasidagi muomala;
- ❖ o'qituvchi bilan maktab rahbarlari o'rtasidagi muomala.

O'qituvchining o'quvchilar bilan muomalasi tarbiyani boshqarish vositasi sifatida qaralib, birlashtiruvchi, o'rnini to'ldiruvchi vazifasini ham bajaradi. Muomala o'zaro munosabatlar doirasida sodir bo'ladi. Boshqarish vositasi bo'lgan muomala o'quvchilarning faoliyatiga hamrohlik qiladi nihoyat, boshqarish vositasi bo'lgan muomala faoliyatidan keyin boradi.

Muomala - insonlar o'rtasidagi o'zaro aloqa vositalaridir. Muomalada asosiy vosita til hisoblanadi. Shuning uchun ham til - aloqa quroli deyiladi. Insonning tili shirin, muomalasi madaniyatli bo'lsa, qisqa vaqt ichida xalq orasida obro'-e'tibor topadi. So'zga chechanlik, hech qachon kishiga obro' keltirmaydi. Shuning uchun ham o'tmishda yashab o'tgan mutafakkirlarimiz tilga, so'zga hurmat bilan yondashishlarini uqtirib o'tganlar.

Xulosa qilib aytganda pedagogik mahoratiga ega bo'lgan o'qituvchi, bilim saviyasining va tafakkurining kengligi, o'tkir dunyoqarashi, ma'naviy madaniyat darajasi, pedagogik qobiliyati, ta'lim-tarbiyaviy maqsadlarning mutanosibligi har qanday dars va darsdan tashqari ta'lim-tarbiyaviy tadbirning muvaffaqiyatini ta'minlovchi hamda jonli muloqotini tashkil etuvchisi hisoblanadi. O'qituvchi kasbiy faoliyatidagi jonli muloqot qobiliyatini takomillashtirish uchun o'z oldiga doimo quyidagi savollarni qo'yib, unga mustaqil fikr-mulohazasi asosida javob bera olishi kerak: Mahoratli o'qituvchi faoliyatining asosida nimaga o'rgatish, kimni o'rgatish, qanday o'rgatish masalasi turadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. R.A.Mavlonova, N.H.Rahmankulova, K.O.Matnazarova, P.T.Xolmatov,
2. M.K.Shirinov, "Umumiy pedagogika" Darslik. - T.: "Navro'z", 2016.
3. Xaydarova R.A. "Umumiy pedagogika". O'quv qo'llanma. TDSHU 2021.
4. Xoliqov A. "Pedagogik mahorat". Darslik.-T.: Iqtisod-moliya, 2011
5. Axmedjanov M.M., Xo'jaev B.Q. "Pedagogik mahorat". Buxoro Ma'ruzalar matni 2004 yil